EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIES

Eduskunta, sosiaali- ja terveysvaliokunta

LAUSUNTO

19.11.2025

EOAK/7277/2025 HE 129/2025 VP HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAEIKSI SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON JÄRJESTÄMISESTÄ ANNETUN LAIN JA PELASTUSTOIMEN JÄRJESTÄMISESTÄ ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA

1 ALUKSI

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt oikeusasiamieheltä kirjallista lausuntoa hallituksen esityksestä HE 129/2025 vp.

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettua lakia ja pelastustoimen järjestämisestä annettua lakia.

Olen antanut sosiaali- ja terveysministeriölle lausunnon hallituksen esityksen luonnoksesta 25.3.2025 EOAK/1244/2025. Hallituksen esityksen luonnoksesta lausumani on otettu hallituksen esityksessä pääosin hyvin huomioon.

Esitän kohteliaimmin lausuntonani seuraavan.

2 YKSITYISEN PALVELUNTUOTTAJAN ALIHANKINTA JA ALIHANKINNAN KETJUTUS

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että palveluntuottajan alihankintamahdollisuuksia laajennettaisiin merkittävästi. Perustuslakivaliokunnan aikaisemmat perustuslain 124 §:än liittyvät kannanotot huomioon ottaen pidän hyvänä, että hallituksen esityksestä on pyydetty perustuslakivaliokunnan lausunto. Koska voimassa olevassa sote-järjestämislaissa ei ole mahdollistettu alihankinnan ketjutusta lainkaan, myös tämän asian osalta perustuslakivaliokunnan lausunnon pyytäminen on ollut tarpeen.

Esitin aiemmassa lausunnossani, että vastakohtaispäätelmien torjumiseksi luonnosta olisi mielestäni perusteltua täsmentää siten, ettei jäisi epäselvyyttä siitä, että ketjutetussakin alihankinnassa on kyse julkisen hallintotehtävän hoitamisesta, johon soveltuvat samat vaatimukset

oikeusturvasta, hyvästä hallinnosta ja vastuista, jotka koskevat palveluntuottajia ja näiden alihankkijoita. Myös tältä osin lausuntoni on otettu huomioon jatkovalmistelun aikana.

Valmistelussa on otettu joiltain osin huomioon aiemmassa lausunnossani esittämiäni näkemyksiä siitä, että alihankintamahdollisuuksien laajetessa sekä palveluntuottajien että hyvinvointialueiden valvontavastuun on oltava selkeää prosessin joka vaiheessa. Samalla, kun alihankinnan avulla voi olla mahdollista pienentää toiminnasta aiheutuvia riskejä, sen käyttö voi myös lisätä riskejä.

Lausuntopalautteen jälkeen ensihoito on rajattu alihankinnan ketjutuksen ulkopuolelle. Kiinnitän huomiota siihen, että rajauksen jälkeenkin ehdotuksen mukaista sääntelyä olisi mahdollista soveltaa usealla kriittisellä alalla. Laillisuusvalvonnassa saatujen tietojen perusteella alihankkijoiden käyttämiseen on liittynyt merkittäviä epäkohtia esimerkiksi turva-auttamispalvelujen toteuttamisessa. Valviran pitkäaikaisesta valvonnasta huolimatta alihankkijoiden valvonnassa ja omavalvonnassa on ilmennyt puutteita ja sekä vastuut, että toimintakäytännöt ovat olleet puutteellisesti määriteltyjä. (Ks. **6328/2023** ja **5457/2024**). Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin on jatkanut asian tutkintaa valtakunnallisella tasolla asiassa 6034/2024. Saatujen tietojen perusteella alihankkijoita käytettäessä omavalvontasuunnitelmissa/-ohjelmissa tulisi olla erilliset, yksityiskohtaiset alihankkijoita koskevat suunnitelmat poikkeustilanteiden varalle.

3 OIKEUSASIAMIEHEN VALVONTAVALTA JA ALIHANKKIJOIDEN KÄYTTÖ

Suomen perustuslain 109 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamiehen tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Oikeusasiamiehen valvontatoimivaltaa määrittävä julkisen tehtävän käsite on laajempi kuin perustuslain 124 §:n mukainen julkisen hallintotehtävän käsite.

Oikeusasiamiehen toimivaltaan ei kuulu itsenäisesti ammattiaan harjoittavien terveydenhuollon ammattihenkilöiden, esimerkiksi yksityislääkäreiden valvonta, eikä myöskään yksityisten sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajien valvonta. Arvio on kuitenkin toinen, kun hyvinvointialue hankkii palveluja tällaisilta palveluntuottajilta, ja silloin, kun kyse on näiden palveluntuottajien käyttämistä alihankkijoista.

Olen toisessa asiayhteydessä tuonut esiin, että oikeusasiamiehen valvontavalta kulkee lähtökohtaisesti viranomaistehtävien järjestämistavan muutoksien mukana, joko niin, että yksityisen palveluntarjoajan toiminta

tulee valvonnan piiriin palvelun järjestämistä koskevalla lakiin perustuvalla sitoumuksella, tai poistuu valvonnan piiristä tuon sitoumuksen lakattua[1].

Alihankinnan käyttöalan laajentaminen ja etenkin sen ketjutus johtaisivat todennäköisesti myös eduskunnan oikeusasiamiehen valvottavien piirin laajenemiseen. Pidän erittäin tärkeänä, että mikäli alihankinnan ketjutus mahdollistetaan esitetyssä muodossaan, myös alihankkijoiden alihankkijat ovat täysin tietoisia myös käytännössä virkavastuustaan, hallinnon yleislakien noudattamisvelvollisuudestaan ja valvonnanalaisuudestaan.

Jotta oikeusasiamies voi yksiselitteisesti tietää, ketkä toimijat kulloinkin kuuluvat sen valvontavallan piirin, alihankkijoiden ja erityisesti alihankintaketjun tulee olla hyvinvointialueella selkeästi tiedossa ja toisaalta myös mutkattomasti muiden tätä tietoa tarvitsevien viranomaisten saatavilla. Toisaalta on myös asiakkaiden oikeusturvan näkökulmasta olennaista, että he tietävät, milloin he ovat sellaisen palvelun piirissä, josta on tarvittaessa mahdollista kannella myös oikeusasiamiehelle.

Koska viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 20 §:n 2 momentin mukaan viranomaisen on tiedotettava toiminnastaan ja palveluistaan sekä yksilöiden ja yhteisöjen oikeuksista ja velvollisuuksista toimialaansa liittyvissä asioissa, pidän tärkeänä, että hyvinvointialueet julkaisisivat verkkosivuillaan ajantasaisen tiedon kaikista niistä palveluketjuun kuuluvista toimijoista, jotka ehdotettujen 17 ja 17 a §:n mukaisesti tulee ilmoittaa hyvinvointialueelle.

4 LOPUKSI

Hallituksen esityksestä on lausuntokierroksen jälkeen jätetty pois ratkaisussani 4224/2023 esittämäni muutos sosiaalihuoltolain oikaisuvaatimusta koskevaan pykälään (50 §). Pidin tätä lainmuutosta tärkeänä erityisesti asiakkaan oikeuksien ja yhtenäisen hallinto- ja soveltamiskäytännön turvaamiseksi. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan asia on siirretty erillisvalmisteluun. Pidän tärkeänä, että tämäkin lainsäädäntökysymys saataisiin ratkaistua mahdollisimman pian.

Apulaisoikeusasiamies
Mikko Sarja

Esittelijäneuvos
Lotta Hämeen-Anttila

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.

[1] Puheenvuoroni eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksessa vuodelta 2023: Mikä on oikeusasiamiehen valvoma julkinen tehtävä?